

Den verbale makten

Om å ivareta barnets integritet i muntlig kommunikasjon i
steinerbarnehagen

August Kjensli

Bacheloroppgave ved
STEINERHØYSKOLEN
I Oslo

Barnehagelærerutdanningen Deltid

Vår 2021

10 875 ord

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	2
1.1 Bakgrunn for valg av tema	2
1.2 Avgrensning og begrepsavklaring	3
1.3 Presentasjon av kilder	4
1.4 Presentasjon av metode	5
Kapittel 2: Muntlig kommunikasjon	7
2.1 - Fra voksen til barn	7
2.2 - Muntlig kommunikasjon i steinerpedagogikken	9
2.3 - Oppsummering av kapittelet	10
Kapittel 3: Integritet	12
3.1 - Hva er integritet?	12
3.2 - Integritet hos barn	13
3.3 - Oppsummering av kapittelet	14
Kapittel 4: Disiplin	15
4.1 - Disiplin og irettesettelser	15
4.2 - Steinerpedagogisk blikk på disiplin	17
4.3 - Kreativ disiplin	18
4.4 - Oppsummering av kapittelet	21
Kapittel 5: Humor	23
5.1 - Humor hos barn	23
5.2 - Humor fra voksne til barn	25
5.3 - Humor som krenkelse	27
5.4 - Oppsummering av kapittelet	29
Kapittel 6: Avslutning	30
6.1 - Oppsummering og konklusjoner	30
6.2 - Avsluttende refleksjoner	31
Litteraturliste	32

Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har jobbet med mange forskjellige mennesker i løpet av min tid i barnehagen. Jeg har gledet meg over faglig dyktighet blant mine kollegaer og jeg har irritert meg over det som har virket som mangelen på nettopp dette. Etter hvert har jeg klart å sirkle meg inn på nøyaktig hva det er som plager meg mest ved en faglig svak kollega, men også hva det er som så dypt kan glede meg. Det er så enkelt som måten personen i voksenrollen snakker med barnet på. Jeg har alltid funnet det interessant å se hvordan barna reagerer på forskjellige typer beskjeder fra forskjellige typer voksne. I en situasjon hvor en person i voksenrollen tilsynelatende ikke mestrer det å snakke med barn har jeg observert at det ofte vil se ut som om barnet blir ukomfortabelt. Det er tankevekkende at den voksnes ordvalg i noen tilfeller kan se ut til å virke ydmykende på barn.

I *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* står det at medarbeiderne skal arbeide for å anerkjenne og respektere barnas integritet og personlighet (Steinerbarnehageforbundet, 2018). Filosofen Vigdis Ekeberg skiller i sin doktorgradsavhandling mellom integritet som et karaktertrekk og som noe vi har i kraft av å være mennesker (Ekeberg, 2016). Den sistnevnte formen for integritet velger Ekeberg i sin doktorgradsavhandling å kalle «iboende integritet». Det er denne definisjonen av integritet jeg skal forholde meg til i denne oppgaven, da det er denne type integritet som er relevant i arbeid med barn og i forhold til å ivareta barns integritet.

I *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* står det også tydelig at det er vi som voksne som har ansvaret for relasjonen vi har til barna, og denne relasjonen innebærer et godt samspill mellom barn og voksen (Steinerbarnehageforbundet, 2018). En viktig del av et godt samspill er nettopp den muntlige kommunikasjonen og det er her barnets integritet kommer inn i bildet.

Fokuset mitt på muntlig kommunikasjon handler derfor ikke bare om irriterende kollegaer. Det handler også om hvordan jeg ser barna reagere på de forskjellige muntlige møtene med forskjellige voksne. Dette har ført meg til spørsmål som; hva er en trygg måte å kommunisere muntlig med barn på? Kan man forutse i hvilke situasjoner barnets integritet står i fare for å

bli krenket? Basert på disse spørsmålene har jeg bygget opp en problemstilling som jeg med hjelp av denne oppgaven ønsker å svare på. Den har jeg kommet frem til at lyder som følger:

Hvordan kan vi som voksne i steinerbarnehagen kommunisere muntlig med barn på en måte som ivaretar barnets integritet?

1.2 Avgrensning og begrepsavklaring

Jeg anerkjenner at det finnes mange former for kommunikasjon og at man i en vanlig barnehagehverdag vil se at det er flere forskjellige kommunikasjonsformer som utspiller seg. Denne oppgaven er avgrenset til å handle om den muntlige formen for kommunikasjon. Det er en helt essensiell del av vårt kommunikasjonsspråk og både voksne og barn benytter seg av denne formen for kommunikasjon hver dag, hele tiden. Det er selvfølgelig ikke til å komme utenom at all kommunikasjon henger sammen. Kroppsspråket vårt supplerer ordene som kommer ut av munnen, og i visse tilfeller kan kroppsspråket være helt essensielt for budskapet som gis (Allott, 2019). Mange av barna vi møter i barnehagen har ikke en gang utviklet verbalt språk enda. Men i denne oppgaven skal jeg fokusere på ordene og tonefallet vi bruker i møte med barn og det er dette jeg har valgt å kalle «muntlig kommunikasjon».

Utgangspunktet mitt handler om hverdagen i barnehagen, om vårt dagligliv sammen med barna. Jeg har derfor valgt å ta for meg to ulike situasjoner der barnas integritet står på spill: Disiplin og humor. Begge deler er elementer vi møter hver eneste dag, også i steinerbarnehagen, og som derfor er viktige deler av dagliglivet til barna i våre barnehager.

Gjennom denne oppgaven har jeg valgt å bruke ordet «voksen». Dette gjør jeg for å favne alle voksne rundt barn i barnehagedagen. Mere spesifikke ord som «pedagoger» eller «medarbeidere» ville pekt på enkelte roller og ord som «ansatte» ville begrenset tematikken til å gjelde betalte medarbeidere. Problemstillingene jeg tar opp gjelder alle som snakker med barn, både pedagoger, assistenter, fagarbeidere og studenter. Ordet «voksen» i denne oppgaven sier noe om hvem vi er i forhold til barna vi har rundt oss.

1.3 Presentasjon av kilder

I denne oppgaven vil jeg hovedsakelig bruke steinerpedagogiske kilder. Jeg vil bruke kilder direkte fra Rudolf Steiner, slik som *Barnets oppdragelse* (Steiner, 1994) og *Kunsten å undervise* (Steiner, 1978). *Barnets oppdragelse* (Steiner, 1994) var et foredrag Steiner holdt flere steder i Tyskland og som ble nedskrevet og først utgitt i bokform i 1907. I denne boken skriver Steiner om menneskets utvikling de første tre syvårsperioder.

Kunsten å undervise (Steiner, 1978) er en bok basert på syv foredrag holdt i England i 1924. Denne foredragsrekken tok for seg pedagogiske prinsipper for undervisning av barn fra barnehagealder og oppover.

Ellers vil jeg også gjennom oppgaven min bruke relevante steinerpedagogiske kilder av nyere dato, som *Reclaim early childhood* (Suggate og Suggate, 2019) og *Understanding the Steiner Waldorf Approach* (Nicol og Taplin, 2017). Jeg henter også noe fra *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* (Steinerbarnehageforbundet, 2018), en steinerpedagogisk tolkning av *rammeplan for barnehagen* (Utdanningsdirektoratet, 2017) som er en forskrift basert på barnehageloven. *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* (Steinerbarnehageforbundet, 2018) vil blant annet bli brukt til å se nærmere på hvordan vi som ansatte i steinerbarnehager skal oppfylle *Rammeplan for barnehagen* (Utdanningsdirektoratet, 2017). I denne oppgaven bruker jeg *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* (Steinerbarnehageforbundet, 2018) som referanse for å understreke viktige steinerpedagogiske metoder og prinsipper i temaene jeg skriver om.

For å få et videre blikk på temaet mitt vil jeg også bruke kilder utenfor den steinerpedagogiske sfære. Jeg har her konsentrert meg om kilder med stor faglig tyngde, som sammen med mine steinerpedagogiske kilder vil gi et helhetlig bilde av temaet i fokus. Eksempler: For å definere begrepet integritet har jeg brukt filosofen Vigdis Ekebergs doktorgradsavhandling om integritet, gjengitt i artikkelen *Integritet - En undersøkelse av integritet som moralsk relevant fenomen* fra tidsskriftet *Salongen* (2016). Kirsten Flatens bok *Humor og pedagogikk - på godt og vondt* (2021) er hovedkilde til teori om humor.

En annen tittel som er verdt å nevne som dukker opp flere steder i oppgaven er *Den viktige hverdagen* (Öhman, 2007), en fagbok om relasjoner i barnehagehverdagen.

Her blir vi blant annet introdusert til begrepet «hverdagsfortellinger». I boka viser forfatteren til at disse fortellingene ofte blir kalt «praksisfortellinger» (Birkeland i Öhman, 2007), men at begrepet «hverdagsfortellinger» er mer beskrivende for det disse fortellingene faktisk er: små historier fra vår virkelige hverdag sammen med barna i barnehagen.

1.4 Presentasjon av metode

I denne oppgaven vil jeg bruke sitater fra Tove Janssons *Det usynlige barnet* (Jansson, 1999) som gjennomgående illustrasjoner. *Det usynlige barnet* handler om Ninni, et barn som ble usynlig etter å ha levd med en tante som ikke var glad i henne. Mummifamilien tar Ninni til seg og påtar seg jobben med å få henne synlig igjen. Jo tryggere Ninni blir, jo mer synlig blir hun. Til sist har Ninni et raseriutbrudd og deretter en latterkrampe. Etter disse følelsesutbruddene er hele barnet synlig.

Mummimamma har ingen innsikt i pedagogikk eller kommunikasjon. Hun handler ut i fra instinkt og sitt varme hjerte. Faktisk tror hun gjennom historien at det er mormors magiske brygg som får Ninni synlig, mens vi som lesere skjønner at det som hjelper er at Mummifamilien behandler Ninni ordentlig og snakker til henne uten skjult kulde og ironiske stikk. Der Ninnis usynlighet i *Det usynlige barnet* presenteres som en konkret sannhet kan vi i vår verden se andre måter barn blir «usynlige» på når de utsettes for kulde, ironi eller krenkelser.

Når det kommer til oppbygningen av denne oppgaven har jeg valgt å gjøre det på følgende måte da jeg vil at det skal være oversiktlig og behagelig for leseren å følge: Oppgaven starter med to kapitler hvorav det første har tittelen *Muntlig kommunikasjon*. I dette kapittelet ser jeg på muntlig kommunikasjon fra barn til voksne, og hvilken rolle det spiller i steinerbarnehagen. Det andre av de to kapitlene har fått tittelen *Integritet* og i dette kapittelet redegjør jeg for hva som menes med integritet, hvordan man kan bli krenket og hva det har med barn å gjøre. Deretter følger to kapitler basert på de to forestående. I disse kapitlene ser jeg på to elementer i kommunikasjonen mellom voksen og barn i barnehagedagen: disiplin og humor. Jeg ser på hvordan både disiplin og humor kan utspille seg i barnehagehverdagen og hvilken rolle integritet og muntlig kommunikasjon spiller inn i slike situasjoner.

I hvert av de respektive kapitlene vil jeg drøfte teorien som blir presentert. Drøftingen gjøres fortløpende.

Disiplin og *Humor* er praksisnære kapitler. Her bruker jeg hverdagsfortellinger der det passer for å tydeliggjøre og drøfte ulike måter å møte barna på i lys av det presenterte fagstoffet. Bruken av disse fortellingene er inspirert av måten hverdagsfortellinger brukes i *Den viktige hverdagen* (Öhman, 2007). Hverdagsfortellingene jeg bruker i denne oppgaven er enten selvopplevde eller hentet fra mine kolleger. Noen steder er flere faktiske historier satt sammen til en for å se ulike måter å løse situasjoner på.

Jeg avslutter alle kapitler med en kort oppsummering i egne ord. I denne kapittelvise oppsummeringen henviser jeg ikke til kilder da kildene allerede er oppgitt i gjennomgangen av gjeldende teori i kapitlet.

Jeg vil fullføre denne oppgaven med en avsluttende del hvor jeg vil oppsummere de ulike kapitlene for så å se det i lys av problemstillingen. Helt til slutt vil jeg gjøre meg noen avsluttende refleksjoner.

Muntlig kommunikasjon

Det første vi må få på plass i denne oppgaven er hvilken rolle muntlig kommunikasjon spiller i hverdagen i steinerbarnehagen. For å skjønne hvordan vi voksne i steinerbarnehagen skal kommunisere muntlig med barn blir vi nødt til å se nærmere på hva den muntlige kommunikasjonsformen faktisk går ut på. I dette kapittelet skal vi derfor gå inn på den muntlige kommunikasjon fra voksen til barn, og hvilken rolle den har i steinerpedagogikken.

2.1 - Fra voksen til barn

Språket er menneskets fremste kommunikasjonsmiddel (Allott, 2019) og derfor naturligvis helt essensielt i kommunikasjonen rettet mot barn. Sebastian og Tamara Suggate skriver i *Reclaim early childhood* (Suggate og Suggate, 2019) om hvordan man med en bevisst holdning til språkbruk fra den voksnes side kan lære barna å selv bruke språket på en levende måte. Med språket kan vi trøste, lære, skape humor og glede når vi er sammen med barna. Hvilke ord vi velger og språket vi bruker er av stor betydning for barnet vi møter (Suggate og Suggate, 2019).

Det finnes utfordringer knyttet til den muntlige kommunikasjonen rettet mot barn. Det språket vi voksne i vår tid ofte bruker har en tendens til å bli abstrakt med mange ord som ikke lenger har noe sammenheng til sin opprinnelse. Denne måten å bruke språket på kan føre til at barn har vanskeligere for å skjønne betydningen av ulike ord (Suggate og Suggate, 2019). Samtidig har vi voksne også en tendens til å gi alt vi ser et navn. Hvis vi får øye på noe sammen med barn forteller vi gjerne det teknisk riktige begrepet for hva det er de ser, fremfor å formulere en setning hvor vi bruker et mer generelt og forståelig ord for den samme tingen og setter det inn i en sammenheng barn kan forstå (Suggate og Suggate, 2019).

I det som nesten kan virke som en selvmotsigelse viser Suggate og Suggate (2019) oss at det altså er to problemer med voksnes muntlige kommunikasjon rettet mot barn. På den ene siden har språket vårt utviklet seg på en måte som kan gjøre det utfordrende å skjønne for små barn. Ordene har utviklet seg til det abstrakte, noe som kan gjøre det vanskelig for barn å intuitivt skjønne ordets betydning. På den andre siden kan vi være så nøyaktige og grundige i våre besvarelser at barnet faktisk ikke klarer å henge med. Besvarelsen kan rett og slett bli for

beskrivende og teknisk for barnets forståelse, og barnet vil ikke skjønne svaret i forhold til spørsmålet.

Et annet element det er viktig å huske på i den muntlige kommunikasjonen mellom voksen og barn blir vi introdusert for i boken *Den viktige hverdagen* (Öhman, 2007). Dette er ubalansen som er til stede i samspillet. Barns avhengighet av voksne gjør at relasjonen mellom barn og voksen alltid vil være asymmetrisk. Barn er kompetente mennesker, men samtidig er de avhengige av anerkjennelse og tilbakemelding fra den voksne i relasjonen. Det asymmetriske maktforholdet gir den voksne part tolknings- og definisjonsmakt og kan derfor by på etiske problemstillinger for den voksne (Öhman, 2007). Vi som voksne må være bevisst det perspektiv vi bærer med oss i vår tolkning av barns utsagn og adferd. Vår evne til å sette oss inn i barnets syn på livet er helt avgjørende for hvordan vi tolker barns forskjellige uttrykk (Pramling Samuelsson og Sheridan i Öhman, 2007). Den voksne har i kraft av sin maktposisjon overfor barn alltid ansvar for kvaliteten både på relasjonen og på møtene mellom barn og voksen (Öhman, 2007).

Vi ser altså at det er flere aspekter ved muntlig kommunikasjon som er viktige å ha kunnskap om som voksen i møte med barn. I tillegg til de utfordringer Suggate og Suggate (2019) gjør oss oppmerksomme på at barn står overfor knyttet til språkforståelse, minner Öhman (2007) om hvordan den voksnes definisjonsmakt gjør at en gjennomtenkt og givende språkbruk rettet mot barn vil være ekstra fruktbar. Dette er fordi barnet vil være avhengig av den voksnes anerkjennelse og tilbakemelding, og den voksnes reaksjoner på barnets uttrykk vil farge barnets selvbylde og virkelighetsforståelse.

Plutselig var det noe som knaste.

Midt i hagegangen lå en stor eplemoshaug som var helt tagget av glasskår. Og ved siden av, Ninnis føtter som bleknet og forsvant i en fart.

– Jaha, sa mummimamma. – Det var akkurat den krukken som vi pleier å gi til humlene. Nå slipper vi å bære den ned på engen. Og mormor sa alltid at skal det vokse noe opp av jorden må man gi den en presang om høsten.

Ninnis føtter kom tilbake og over dem et par tynne ben. Over bena kunne man så vidt skimte en brun kjolekant.

(Jansson, 1999, s. 87).

2.2 - Muntlig kommunikasjon i steinerpedagogikken

Med tanke på språkets betydning som menneskelig kommunikasjonsmiddel (Allott, 2019) og viktigheten av ordvalg i den muntlige kommunikasjonen fra barn til voksen blir det naturlig å se nærmere på hvordan muntlig kommunikasjon blir brukt i steinerbarnehagen. En stor del av samspillet mellom voksen og barn vil jo også her bestå av ord. Barna får sterke sanseinntrykk i det hverdagslige samspillet med de voksne, noe man som voksen i steinerbarnehagen må ta hensyn til i samtaler med barn (Steinerbarnehageforbundet, 2018). Språket er så mye mer enn bare kommunikasjonen i seg selv. Hvordan vi bruker språket og hvilke ord vi velger påvirker miljøet rundt oss og dermed også stemningen rundt barna. Språket er også en stor del av formidlingen rundt kulturelle høytider og barnehagens rutiner og ritualer og ordvalg har av denne grunn stor påvirkning på barnas opplevelser av disse. Derfor er naturlig nok det muntlige språket og hvordan man bruker det en essensiell del av en steinerpedagogisk hverdag (Suggate og Suggate, 2019).

Gjennom samtaler med barn skal den voksne i steinerbarnehagen sørge for at barnet både blir sett og hørt og oppleve sin rolle i felleskapet. Her er det viktig å huske på at barn på grunn av ulik alder og personlighet kommuniserer ulikt, noe som krever en individuell tilnærming til hvert enkelt barn fra den voksnes side (Steinerbarnehageforbundet, 2018).

I *Kunsten å undervise* (1978) skriver Rudolf Steiner at all barnehagepedagogikk må ta utgangspunkt i hvordan barn er, ikke i hva vi ønsker å lære dem. Selve metodene vi bruker må springe ut fra en kunnskap om hva barn er og hvordan de fungerer. Fordi små barn lærer via stemninger og inntrykk vi skaper rundt dem er det av største viktighet at denne stemningen er nærende for barn å være i. Både ordene vi velger og sinnsstemningen ordene sies i må velges ut fra hva som er givende for barnas sjelelige og legemlige utvikling. Barn i barnehagealder tenker i bilder og ikke i begreper og setninger. Når vi snakker med barn må vi derfor forklare ting på en konkret og håndgripelig måte som resonnerer med barnet, og unngå abstrakte talemåter som de har vanskeligheter med å forstå (Steiner, 1978).

Steiner (1978) understreker altså her viktigheten av en bevissthet rundt språkbruket og ordvalgene hos oss voksne, da dette vil påvirke barnas utvikling både kroppslig og sjelelig. En bevisst holdning til den muntlige kommunikasjonen er tilsynelatende ønskelig i steinerpedagogikken. Dette ser vi også ved at Steiner i tillegg skriver om hvordan denne

bevisstheten fra den voksnes side er helt essensiell for at barna skal forstå innholdet i det som blir sagt (Steiner, 1978).

Dette betyr imidlertid ikke at vi skal forenkle språket til det kunstige. Suggate og Suggate (2019) retter oppmerksomheten vår mot en annen viktig side ved den muntlige kommunikasjonen i møte med barn. De skriver om at det å bli møtt med et autentisk og ekte språk vil være utviklende for barnas eget ordforråd. Er den voksne bevisst sitt språk kan også barna inspireres til en levende, visuell måte å bruke språket på (Suggate og Suggate, 2019).

Suggate og Suggate (2019) konkluderer med at målet i bunn og grunn må være å snakke med barn på en måte som lar dem undre seg og tenke videre på det selv, ikke å gi barna et ferdig svar som i mange tilfeller går rett over hodene deres. Når barn stiller spørsmål til den voksne kan slike spørsmål til tider bli bedre besvart ved at barna får oppleve prosessene og konsekvensene selv og på denne måten erfare sammenhenger og fakta. Det viktigste er å gi svar og forklaringer som bevarer barnets undring (Suggate og Suggate, 2019).

2.3 - Oppsummering av kapittelet

Vi ser at muntlig kommunikasjon er grunnleggende i samhandling mellom mennesker. I denne oppgaven handler denne samhandlingen om relasjonen mellom voksne og barn. Det er alltid den voksne som er ansvarlig for disse relasjonene fordi vi som voksne har makten i relasjonen - også den verbale makten. Våre ord veier tungt for barna fordi de som den svakere part i relasjonen er avhengig av vår anerkjennelse og bekreftelse. Dette gir oss en plikt til ikke bare å ta barnet på alvor, men også til å veie ordene våre nøye og være bevisste på hvordan våre ord kan skade eller styrke barnet.

De steinerpedagogiske kildene lærer oss at vi må være bevisste hvilket språk vi bruker til barna. Et billedlig, beskrivende språk vil være lettere for barna å forstå enn det abstrakte språket vi voksne ofte bruker til hverandre. Er vi bevisst våre ordvalg og barns forståelse av muntlig språk kan vi inspirere barna til å bruke sine egne ord og sitt eget språk på nye måter. En bevissthet rundt dette vil kunne bidra positivt til barnas språkutvikling. Målet vårt må være å omgi barna med et muntlig språk som stimulerer ikke bare deres egen språkutvikling men også deres undring og tenkning.

Basert på teorien presentert i dette kapitlet kan vi altså se at den muntlige kommunikasjonen er en viktig del av barnehagehverdagen også i steinerbarnehagen. Denne realiteten pålegger oss som voksne i steinerbarnehagen å ha bevissthet rundt vårt eget språkbruk og våre ordvalg.

Integritet

I dette kapittelet skal vi gå nærmere inn på hva som egentlig menes med «integritet». For å forstå hvordan man kan krenke integriteten til noen må man jo først forstå hva det er som faktisk krenkes. I dette kapittelet vil jeg ta utgangspunkt i doktorgradsavhandlingen *Integritet - En undersøkelse av integritet som moralsk relevant fenomen* (Ekeberg, 2016). Her presenterer Ekeberg de forskjellige måter begrepet «integritet» blir brukt på, og hva som legges i de forskjellige meningene. Videre vil jeg bruke boken *Den viktige hverdagen* (Öhman, 2007) til å se nærmere på forholdet man har til integritet hos barn og i en barnehage.

3.1 - Hva er integritet?

Den filosofiske diskusjonen rundt integritet har i hovedsak handlet om hva det innebærer å aktivt vise integritet i sine holdninger og handlinger. Mye faglitteratur gir begrepet integritet mer generelle, ofte moralsk ladete kvaliteter. Dette kan for eksempel være kvaliteter som oppriktighet, tillitsfullhet og hederlighet (Ekeberg, 2016). Store norske leksikon gir ordet integritet betydningen selvstendighet og ukrenkelighet. Å ha integritet betyr å være ukrenkelig, ekte eller beskyttet i sin helhet (Nordbø, 2020). Den samme faglitteraturen kan også peke på at en person lever opp til egne standarder og ivaretar sin helhet, som et tegn på integritet. Denne formen for integritet har Ekeberg (2016) valgt å kalle «karaktertrekket moralsk integritet». Dette karaktertrekket er en kvalitet som betegner en moralsk måte å vise integritet på (Ekeberg, 2016).

Integritet omtales ofte som en moralsk dyd, men det kan diskuteres om integritet bør forstås slik. Vi kan nemlig vise integritet uten at det viser til noe form for bevissthet om det moralske aspektet ved det hele. Ekeberg (2016) viser til at et eksempel på dette kan være om vi står for våre overbevisninger ved å latterliggjøre eller bruke trusler overfor meningsmotstanderen. Ekeberg har derfor valgt å kalle denne formen for integritet «karaktertrekket integritet». Karaktertrekket integritet er ikke synonymt med det å vise moralsk integritet (Ekeberg, 2016).

Over på andre fagområder kan man finne en litt annen forståelse av integritet. Innenfor fagområder som medisin og sykepleie forstås ikke integritet bare som en karakteregenskap, men også som noe iboende i oss alle (Ekeberg, 2016).

I sykepleiefagets yrkesetiske retningslinjer står det at grunnlaget for all sykepleie skal være respekten for det enkelte menneskes liv og iboende verdighet. Under kapittel 2 av de yrkesetiske retningslinjene står det videre at sykepleieren skal ivareta pasientens integritet og rett til ikke å bli krenket (Norsk sykepleierforbund). Det er denne formen for integritet Ekeberg (2016) har valgt å kalle «iboende integritet». Iboende integritet manifesterer seg som grenser som beskytter vår personlige sfære. Dette er ikke grenser man kan se, men grenser man i møte med andre kan fornemme at er tilstede. Det er også disse grensene vi i muntlig tale sier at er krenket skulle man møtt på noen som ikke tar hensyn til vår iboende integritet. Det mest grunnleggende den iboende integriteten hegner om er det Ekeberg kaller vår *ukrenkelighetssone* (Ekeberg, 2016).

Ukrenkelighetssonen er vår mest sårbare sone og omfatter både den fysiske og den psykiske personlige sfæren. Ukrenkelighetssonen er en så privat del av vår personlige sfære at vi selv må kunne bestemme hvem som skal få tilgang til den (Ekeberg, 2016). I møte med andre kan du stille spørsmål rundt alt utenfor ukrenkelighetssonen, som hvorfor en står for ditt eller mener datt, det kan ikke krenke den iboende integritet. Men du kan ikke stille spørsmål ved det innenfor ukrenkelighetssonen, som å sette spørsmålstegn ved hvem en er.

Ukrenkelighetssonen har sitt navn fordi den overhodet ikke skal krenkes (Ekeberg, 2016).

En manglende respekt og omtanke for vår iboende integritet kan skade oss fysisk, psykisk og i ytterste konsekvens også eksistensielt. Det sterke båndet mellom vår iboende integritet og vår personlige sfære fører til at selvrespekten vår blir skadet skulle en eventuell integritetskrenkende hendelse finne sted (Ekeberg, 2016).

3.2 - Integritet hos barn

Öhman skriver i *Den viktige hverdagen* (Öhman, 2007) at vi alle har et grunnleggende menneskelig behov for å bli sett. Som voksen i møte med barn er dette viktig å ha med seg. Vi skal være anerkjennende overfor barnet, det vil si at vi godtar barnets følelser, aksepterer dem og tar det barnet sier på alvor. Vi skal arbeide ut i fra at alle har rett til sine egne følelser og opplevelser. Vi skal vise barnet at vi anerkjenner dets integritet og identitet (Öhman, 2007).

Nettopp respekt og integritet er to av de sentrale verdiene som ofte løftes frem i Öhmans (2007) hverdagsfortellinger. Respekt i møtet mellom barn og voksen viser seg i måten den

voksne anerkjenner barnets rett til sine følelser, ønsker og oppfatninger. Ved å ta barnets opplevelse på alvor, ikke stille spørsmålstegn ved verdien eller meningen og ved å møte barnets forskjellige uttrykk med empatisk forståelse viser vi barnet respekt (Öhman, 2007).

Videre skriver Öhman (2007) at for å verne om integriteten til barnet må man som voksen anstrenge seg for å møte dem så likeverdig som mulig. Barn uttrykker sin integritet i samarbeid med voksne, noe som raskt kan sette barnet i en sårbar situasjon. Integriteten til barnet kan enten møtes med respekt, som i en situasjon hvor barnet får hjelp til å hjelpe seg selv, eller den kan av den voksne tolkes som motstand. I en slik situasjon kan man lett i all velmenthet hjelpe barn på en måte som setter barnets integritet til side (Öhman, 2007).

Også i steinerpedagogikken finner vi en bevissthet rundt barnets integritet. Rudolf Steiner understreker at barnet før skolealder skal være omsluttet av glede og kjærlighet og at «læreren» skal møte barnet med ærefrykt (Steiner, 1994 og Steiner, 1978). *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* sier det slik: «Medarbeiderne skal jobbe med å anerkjenne og respektere barnets integritet og personlighet» (Steinerbarnehageforbundet, 2018, s. 12). Det er den voksnes ansvar å ta barnets integritet og personlighet på alvor (Steinerbarnehageforbundet, 2018).

3.3 - Oppsummering av kapittelet

Vi har sett at den «iboende integriteten» finnes i oss alle. Denne integriteten er ikke avhengig av noe vi gjør eller hvordan vi er, vi har den i egenskap av å være mennesker. Alle mennesker har denne integriteten, uansett alder og tilstand. Vi kan bli skadet hvis integriteten vår blir krenket. Et angrep på ukrenkelighetssonen er et angrep på vår innerste og mest private sfære og kan skade selvrespekten vår.

Vi har også lært at barna skal møtes med respekt, anerkjennelse og forståelse. Vi skal respektere barnas grenser og følelser. Den voksne sitter med makten i relasjonen mellom voksne og barn og det er derfor viktig at vi er bevisste vårt ansvar for å ivareta barnets integritet. Gjør vi det kan vi legge til rette for en barnehagehverdag hvor barnet får utvikle seg i trygge gode omgivelser, hvor barnets integritet ikke står i fare for å bli krenket.

Disiplin

– Dere vet jo at folk lett kan bli usynlige hvis man skremmer dem ofte nok, sa Tootikki og spiste en røyksopp som lignet en søt liten snøball. – Vel. Denne Ninni ble skremt på en gal måte av en tante som hadde tatt seg av henne enda hun ikke var glad i henne. Jeg har truffet tanten og hun var nifs. Ikke sint, skjønner dere, sinne kan en forstå. Hun var bare iskald og ironisk.

(Jansson, 1999, s. 82).

I dette kapittelet skal vi se nærmere på den muntlige kommunikasjonen som utspiller seg i ulike disiplineringssituasjoner i en hverdag i steinerbarnehagen. For å gjøre det mest mulig relevant skal vi ta utgangspunkt i den voksne som avsender. *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* minner oss om at de voksne i en steinerbarnehage skal jobbe for å erkjenne barnets følelser gjennom å sette grenser uten å krenke barnets integritet (Steinerbarnehageforbundet, 2018).

På bakgrunn av dette kan man jo anta at disse situasjonene kan vise seg svært sårbare når det kommer til krenking av integritet og at den voksnes bevissthet rundt sitt eget språkbruk i flere av disse situasjoner vil være veldig utslagsgivende for utfallet av disiplineringen. Det er av interesse å se nærmere på hvordan barna selv opplever disse situasjonene, og hvordan vi som voksne kan løse dette på forskjellige måter.

4.1 - Disiplinering og irttesettelser

Ordet «disiplin» kommer fra latin og betyr «undervisning» eller «oppdragelse» (Nilstun, 2019). Det kan også bety «veiledning», en betydning psykolog og familierapeut Hedvig Montgomery mener vi burde fokusere på. Idag kan det nemlig virke som vi har gitt ordet disiplin et strengere, mer rigid innhold (Montgomery, 2020).

Men det første vi skal se nærmere på når det gjelder disiplin heller kanskje mer mot dagens oppfatning av ordet. Det er også det mange lekfolk kanskje først og fremst vil se for seg når de tenker på disiplin i en barnehage, nemlig god gammeldags kjefting.

Det er en vanlig oppfatning i den vestlige verden idag at kjefting er et nødvendig virkemiddel i oppdragelsen av barn. Foreldre som bevisst velger ikke å kjeftte går motstrøms og kan fort bli møtt med en holding om at de må bli flinkere til å sette grenser og si «nei» (Sigsgaard, 2011).

Pedagog, lektor og forsker Erik Sigsgaard har forsket på utskjelling av barn i barnehager. Hans forskning tar utgangspunkt i barneperspektivet, altså hvordan det føles for barna å bli skjelt ut. På samme måte som oss voksne liker heller ikke barn å bli kjeftet på foran andre, da dette vil være en ydmykende situasjon for barnet. I tillegg tror de også at voksne er sinte på dem lenge etter at den voksne er ferdig med utskjellingen (Sigsgaard i Öhman, 2007).

Sigsgaard viser i *Kjeft mindre* (Sigsgaard, 2011) til at det ikke er funnet noen undersøkelser som viser at kjefting virker positivt eller utviklende for barnet. Samtidig finnes det i en rekke undersøkelser en sammenheng mellom avvisning og straff og senere psykiske lidelser. Ungdom med kriminell eller sosialt avvikende adferd har oftere enn andre ungdommer blitt utsatt for kjeft, krenkelser og avvisning i oppveksten (Sigsgaard, 2011).

Voksne mener ofte selv at de ikke har kjeftet fordi de ikke har hevet stemmen, mens barn lett kan oppleve irettesettelser som kjeft og utskjelling. Ut ifra vår maktposisjon i relasjonen med barn kan vi fort komme til å sette barnet på plass på en respektløs måte. Vi kan komme i situasjoner hvor vi som voksne benytter oss av verbal eller kroppslig avvisning av barnet, kanskje sender vi et blikk eller et lite sukk. Slik kan situasjoner oppstå der barnet føler seg kjeftet på, til tross for at det aldri ble hevet noen stemmer (Öhman, 2007).

Det kan til tider virke vanskelig å skulle disiplinere i barnehagen uten at det på en eller annen måte vil virke negativt på barnet. Under følger en hverdagsfortelling som viser oss en situasjon som ofte kan oppstå i en barnehagehverdag. Her skal vi få se at den voksne tyr til en muntlig form for disiplinering for å få det som hen ønsker.

Det er en rolig lekestund inne. Tre barn (4) sitter og bygger med klosser. De trenger mange ulike leker for å få borgen de bygger til å bli slik de vil. De tar en bil som står i nærheten. Stian (4) mener han egentlig leker med den bilen. Han blir sint og roper at de ikke skal ta leken hans. En voksen sier "du lekte ikke med den, lær deg å dele!". Stian reagerer med å skrike høyt og sparke ned borgen de andre barna bygger. Den voksne blir irritert: "Nå må du

slutte å ødelegge for de andre! Gå et annet sted!" Stian skriker enda høyere og river ned alle lekene som står på hyllen i nærheten. Han roper at han hater den voksne.

Den voksne i denne historien sa replikkene sine med rolig stemme. Det hørtes ikke utad ut som kjefting. Men reaksjonene til Stian tyder på at det i hans øyne var kjeft, han reagerer som om han er blitt slått. Irettesettelsen har her foregått midt i rommet med alle de andre barna rundt. Stians i egne øyne rettferdige harme over at de andre barna tok bilen hans ble av den voksne snudd til en feil Stian gjør og det reagerer han på. De voksne rundt kan her konkludere med at Stian er helt på styr, eller de kan se på sin egen rolle i situasjonen: Ifølge Erik Sigsgaard misliker barn å bli kjeftet på foran andre (Sigsgaard i Öhman, 2007). Det er derfor nærliggende å tenke at Stian ble dobbelt krenket i denne situasjonen: Først ble hans motiver trukket i tvil ("du lekte ikke med den!") så, da han reagerte på denne urettferdigheten, ble han kjeftet på og avvist ("gå et annet sted!"). Som vi har sett tidligere sitter den voksne alltid på makten i relasjonen mellom voksen og barn (Öhman, 2007). Det at den voksne definerer Stians reaksjoner og følelser som feil kan derfor for Stian føles som en krenkelse. Stians oppførsel viser at han i alle fall ikke ble mer motivert til å dele bilen sin av denne belæringen fra en voksen.

Nå som vi har sett på ulike former for disiplin presentert av Sigsgaard (2011) og Öhman (2007), er det på tide å se nærmere på disiplin i steinerpedagogikken.

4.2 - Steinerpedagogisk blikk på disiplin

I steinerbarnehagene skal medarbeiderne bestrebe seg på å skape en kjærlig relasjon til barna. I en trygg atmosfære vil barna lære forskjell på rett og galt via de voksnes handlinger og i samhandling med voksne og barn (Steinerbarnehageforbundet, 2018). Likevel kan behovet for å disiplinere barn oppstå, og i disse situasjonene må vi som voksne være bevisst hvilken rolle vi har i forhold til barna i steinerbarnehagen. Det er viktig å huske på at mobbing og maktmisbruk også kan komme fra de voksne (Steinerbarnehageforbundet, 2018).

Også i steinerpedagogikken finner vi altså en bevissthet rundt disiplinering av barn i barnehagealder. Rudolf Steiner skriver at verbale belæring ikke virker på barnet i barnehagealder (Steiner, 1994). Det er nytteløst å irettesette barnet utenfra. Vi skal heller virke sammen med barnet og være med barnet gjennom prosessen med å lære rett og galt.

Barnet vil i første del av barndommen ta til seg det omgivelsene viser og de stemninger og holdninger den voksne utstråler. De skiller ikke mellom seg selv og resten av verden, de er ett med omgivelsene sine. Derfor vil de rett og slett ikke skjønne formaninger fra voksne, de vil ikke forstå hva de skal gjøre hvis vi stiller oss overfor dem og forteller dem hva som er feil (Steiner, 1978 og Steiner, 1994). Enkle, forståelige regler barna finner logiske kan forebygge konflikter og minimere behovet for irrettesettelser og formaninger, men da er det viktig at også de voksne følger disse reglene (Suggate og Suggate, 2019).

I hverdagsfortellingen om Stian som ikke vil dele på bilen (se 4.1 - *Disiplin og irrettesettelser*) brukes belæring av den voksne. «Lær deg å dele!» blir Stian fortalt. Dette vet vi fra Steiner (1994) at ikke virker på barn, og det ser vi også i denne hverdagsfortellingen.

Fra *Disiplin og irrettesettelser* (4.1) ser vi altså at kjeft er krenkende for barna (Öhman, 2007) og fra *Steinerpedagogisk blikk på disiplin* (4.2) at belæringer lærer de ikke av (Steiner, 1994). Finnes det en annen metode?

4.3 - Kreativ disiplin

«Kreativ disiplin» er et begrep vi blir presentert for i Janni Nicol og Jill Tina Taplins bok *Understanding the Steiner Waldorf Approach* (Nicol og Taplin, 2018). Her viser forfatterene til ulike måter man i steinerbarnehagen kan disiplinere eller irrettesette tilpasset alder og forståelsen hos barnet. I mye av det Nicol og Taplin (2018) trekker frem under «kreativ disiplin» er den muntlige kommunikasjonen en avgjørende faktor, noe som gjør det ekstra interessant å se nærmere på i denne oppgaven.

Nicol og Taplin (2018) forklarer oss at de ulike måter å disiplinere på naturlig nok vil variere noe ut i fra barnas alder og modenhet. I arbeidet med de minste barna i barnehagen kan distraksjoner virke godt. Et barn som ødelegger andres lek kan avledes til heller å hjelpe en voksen med husarbeidet eller leke med noe annet. Har man barn som klyper kan man eksempelvis legge til rette for baking, for de små barna vil det være like givende få leke med deigen som det ville vært å klype andre barn. Barn elsker å være aktive, og dette vil være en måte de kan være aktive med hendene sine helt uten at det gir utover noen av de andre (Nicol og Taplin, 2018). Et barn som skader andre barn kan ha behov for at en voksen er tett på en periode for å avlede når situasjoner oppstår. Det er viktig at dette tiltaket settes inn på en

diskret måte så man kan avlære uønsket oppførsel uten å heve stemmen (Suggate og Suggate, 2019).

Med de litt eldre barna kan man ofte havne i situasjoner hvor det som voksen er givende å tenke kreativt. Nicol og Taplin (2018) viser til eksempler fra lekestunden for å illustrere hvordan en kreativ måte å tenke disiplin på kan se ut i praksis. Skulle man for eksempel observere en lek som er i ferd med å gå over styr, finnes det gode muligheter for bruk av kreativ disiplin. Er det et farlig dyr med i leken, et som kan føre til skade, har man ulike muligheter. I stedet for å belære barna om hvordan dette vil føre til at noen kan få vondt i fremtiden, kan man heller fortelle barna at det dyret må gå å legge seg. Leken vil fortsette sin gang, og det potensielt farlige dyret er fjernet. Som voksen kan man også gå inn i barnas lek for å styre den i ønsket retning, for eksempel ved å foreslå at ville dyr har det bedre utendørs og deretter sende «dyret» ut for å leke, eller ved å fasilitere en veterinærklinikk der barna får bandasjert såre poter (Nicol og Taplin, 2018).

Hedvig Montgomery er også inne på noe av det samme i sin bok *Barnehageårene* fra bokserien *Foreldremagi*. Montgomery skriver at den eneste måten barn i barnehagealder lærer på er gjennom lek. Leken er selve porten inn til barn i denne alderen. Læring må derfor foregå på barnets nivå, via leken (Montgomery, 2020).

Med den samme tankegangen forteller Nicol og Taplin (2018) oss om hvordan man kan løse opp i en bråkete situasjon med kreativ disiplinering. I stedet for å be om stillhet eller å si «hysj» kan pedagogen endre stemningen i gruppa ved hjelp av en sang, fingerpek eller en liten regle (Nicol og Taplin, 2018). Et annet scenario hvor ikke bare kreativ disiplin kan brukes, men også hvor den muntlige kommunikasjonen er avgjørende, kommer frem i *Reclaim early childhood* (Suggate og Suggate, 2019). Utgangspunktet for denne situasjonen er at et barn har gjort noe som har fått synlige konsekvenser. For eksempel hvis et skjødesløst barn har knust noe. I stedet for å irettesette barnet eller bli oppgitt kan den voksne be barnet hente feiebrettet for så å feie opp glasskårene sammen. Slik vil barnet bli oppmerksom på konsekvensene og gis en mulighet til å lære av sine handlinger. På samme måte kan man be et barn hente plaster hvis en vilter lek fører til at barnet skader et annet barn (Suggate og Suggate, 2019). Denne måten å la barna oppleve konsekvensen av sine handlinger uten irettesettelser eller belæringer (eller kjeft, som barna ville oppfattet det som (Öhman, 2007))

samsvarer med det vi tidligere har sett: Barnet lærer best ved å følge en prosess eller oppleve en naturlig konsekvens (Suggate og Suggate, 2019).

Nicol og Taplin (2018) viser også til måter vi kan bruke kreativ disiplin på for å oppnå langsiktig forandring. Her trekker de frem verdien av fortellinger i steinerbarnehagen og går nærmere inn på hvordan vi kan bruke disse til så mye mer enn bare informasjonsoverføring (Nicol og Taplin, 2018). Barn i barnehagealder tenker i bilder og ikke i begreper og setninger, og derfor må vi arbeide i bilder for barna (Steiner, 1978). I en barnegruppe med utfordringer knyttet til klyping kan en kort historie om en krabbe som ikke klarte å finne seg noen venner ha en effekt på både barnet som kløp og barnet som ble kløpet. For et mer omfattende holdningsproblem i gruppa kan fortellinger hvor det gode overvinner det onde, slik man finner i mange folkeeventyr, være til hjelp (Nicol og Taplin, 2018). Man kan fortelle eventyr hvor den gode, snille prinsessen overvinner den slemme, onde heksen og over tid kan dette endre oppførselen i barnegruppa (Suggate og Suggate, 2019).

Nicol og Taplin (2018) viser oss altså at det er mulig å løse flere av disse situasjonene helt uten at barna blir ydmyket eller føler det har tapt en kamp mot en voksen. Det finnes mange muntlige «triks» vi som voksne kan bruke. Disse vil ikke bare få løst en vanskelig situasjon, men også løst det på slik en måte at det vil virke utviklende både på voksen og barn.

Under følger en hverdagsfortelling som viser oss hvordan en kreativ verbal holdning fra de voksne løser opp en situasjon som fort kunne endt med at barnet taper ansikt.

Det er straks hviletid. Ole på tre år vil ikke hvile, han blir så sint at han skriker. "Jeg vil ikke hvile!!". Voksen A står klar i døren, voksen B er ute sammen med barna. Voksen B sier til voksen A: "Hva ønsker du deg mest av alt?" Voksen A svarer: "En Ole!" Voksen B går bort til Ole og løfter ham forsiktig opp. "Jeg har en overraskelse til deg!" roper han til voksen A. Ole slutter å hyle og ser forventningsfullt på voksen B. Voksen B bærer Ole bort til døren, Ole smiler lurt. "Vær så god!" Voksen A utbryter glad: "En Ole! Det er jo det jeg jeg ønsket meg aller mest!" Ole ler høyt og går inn og kler av seg.

Her kunne voksen B satt hardt mot hardt og tvunget Ole til å gå inn. Resultatet hadde tilsynelatende blitt det samme: Ole hadde kommet inn til hviletid. Men ved å bruke språket kreativt løste voksen B situasjonen sånn at Ole fikk en positiv opplevelse. Han slapp å føle

seg vunnet over, slapp å tape (Nicol og Taplin, 2018). I ettertid satt ikke Ole igjen med minnet om at han hadde blitt tvunget til noe han ikke ville. I dagene som fulgte fniste han og fortalte om at han og voksen B hadde lekt at han var en gave til voksen A.

Vi kan se på fortellingen om Stian og bilen igjen (se 4.1 - *Disiplin og irettesettelser*). Kan denne situasjonen løses bedre ved en kreativ tilnærming fra den voksne?

Rolig lekestund inne. Tre barn (4) sitter og bygger med klosser. De trenger mange ulike leker for å få borgen de bygger til å bli slik de vil. De tar en bil som står i nærheten. Stian (4) mener han egentlig leker med den bilen. Han blir sint og roper at de ikke skal ta leken hans. En av de voksne oppfatter situasjonen og tar hånden opp til øret og sier: "Hallo, er det politiet? Jeg vil rapportere en stjålet bil!" Alle fire barna ser spent på den voksne. "Jeg så den sist ved borgen", sier den voksne i "telefonen". Stian blir ivrig og henter en annen bil som kan være politibil. Så begynner en biljakt rundt i borgen før et annet av barna henter et stoffstykke og erklærer at dragen skal ordne opp. Leken utvikler seg så videre med alle fire barna involvert og den voksne trekker seg tilbake.

I denne varianten av historien styrer den voksne leken i ønsket retning ved å gå ned på barnets nivå og innta en rolle i den leken som allerede eksisterer. Den voksne legger til rette for at barna kan lære i leken sin (Montgomery, 2020). Barna løser konflikten selv med dette lille innspillet fra den voksne. Resultatet er at barna leker sammen, Stian har delt bilen sin med de andre og ingen er sinte eller ydmyket. Ved å gi barna en vei ut av situasjonen før konflikten eskalerer har den voksne lagt til rette for at barna lærer seg måter å løse slike krangler på (Nicol og Taplin, 2018). Når den jobben er gjort trekker den voksne seg ut og overlater leken til de som eier den, nemlig barna.

4.4 - Oppsummering av kapittelet

Gjennom teorien presentert i dette kapittelet ser vi at disiplin kan være en sårbar situasjon for barnas integritet. Ordvalg og holdninger fra de voksne i disiplineringsammenheng vil ha mye å si for barnets oppfatning av situasjonen. Disiplin utført uten bevissthet om hva man sier og hvordan det vil bli tatt i mot av barnet det gjelder, kan gå galt. Barn som vokser opp med stadig å få sin integritet krenket ender i større grad opp med psykiske problemer og antisosial adferd enn barn som ikke har opplevd avvisning og krenkelser.

Vi er også gjort kjent med begrepet «kreativ disiplin». Dette er en teknikk som lar oss iredette og oppdra barn nesten uten at de merker det. Ved hjelp av kreativ disiplin kan vi leke inn regler og konsekvenser hos barna på en positiv måte, uten at de blir kjeftet på eller ydmyket. Når vi iredetter barna i kjærlige og vennlige omgivelser tar vi vare på barnets trygghet og legger derfor til rette for at barna kan lære av situasjonen.

Humor

Vi vet altså at barns integritet kan stå i fare for å krenkes gjennom muntlig kommunikasjon fra voksne i eksempelvis en disiplinering i barnehagedagen. Men er dette også tilfellet i en kommunikasjon preget av humor? I dette kapitlet skal vi se nærmere på den muntlige kommunikasjonen som utspiller seg i ulike humorsituasjoner i barnehagehverdagen. Vi skal se på barns humoristiske sans og på humor i barnehagehverdagen. I tillegg skal vi se hvordan humor også kan krenke og brukes negativt.

Også i dette kapitlet tar vi utgangspunkt i den voksne som avsender.

Kirsten Flaten sier i sin bok *Pedagogikk og humor - på godt og vondt* (2021) at svært mye av samspillet mellom voksen og barn i løpet av barnehagen har et element av humor ved seg (Silva i Flaten, 2021). Situasjonene preget av humor er rike på muntlig kommunikasjon, noe som derfor fort kan gjøre den voksnes ordvalg sårbart for barnets trygghet og trivsel (Flaten, 2021). På bakgrunn av dette skal vi derfor i dette kapitlet først se litt på barns humor generelt for så å gå nærmere inn på muntlig humor i barnehagehverdagen og spesielt humor fra voksen til barn. Det sistnevnte er av særlig interesse da vi vet at dette kan være en sårbar situasjon for barnet som mottaker.

5.1 - Barns humor

Etter kaffen gikk de ned til elven alle tre og satte i gang. Men det viste seg at Ninni var helt umulig. Hun neide og knikset og sa alvorlig «javel» og «så morsomt» og «naturligvis», men de hadde en sterk følelse av at hun lekte for å være høflig og ikke for å ha det morsomt. (...) Til slutt holdt de opp å prøve å lære Ninni å leke. Morsomme historier likte hun heller ikke. Hun lo aldri på riktig sted. Hun lo ikke i det hele tatt. Og det virket nedslående på dem som fortalte. Så de lot henne være i fred.

(Jansson, 1999, s. 90-91).

Humor og lek henger nøye sammen hos barn. Glede og humor skaper en positiv stemning som kan gjøre at barn føler seg likt og satt pris på. Samtidig er fravær av lek og humor det fremste tegnet på at et barn ikke har det bra, utrygge barn slutter å smile og le og ofte også å leke (Flaten, 2021).

I oppveksten beveger barn seg gjennom forskjellige humorstadier. Den humoristiske sansen begynner å utvikle seg ved rundt 18 måneders alder. Denne utviklingen av humoren skjer i samspill med omgivelsene og blir en del av barnets mentale og kognitive utvikling (Flatén, 2021). I samspillet mellom små barn er det fullt av følelser og affekter, og det er denne delingen av følelser med andre rundt seg som driver utviklingen videre. Gleden de små barna uttrykker kan vise seg på forskjellige måter samtidig, som gjennom kroppslige uttrykk, med ord og med lyd (Michélsen i Öhman, 2007).

Likevel skiller førskolepsykolog Elin Michélsen mellom fem ulike former for glede små barn uttrykker i samspillet med andre. Det første er bevegelsesglede, som synes i store kroppsbevegelser som når barnet løper eller hopper. Det andre er en villere form for glede, som utspiller seg gjennom tulling, spøk og overraskelser. Den tredje formen for glede i samspill er samværsglede, der andre barn utgjør kilden til glede. Den fjerde er gleden over å bli imitert av andre barn, og den siste er kompetanseglede, den gleden som viser seg når barnet har mestret noe (Michélsen i Öhman, 2007).

Allerede når barnet er noen få uker gammel begynner det å smile. Små babyer ler og smiler mye i samspill med mennesker de er trygge på (Flatén, 2021). I *Pedagogikk og Humor - på godt og vondt* skildrer Kirsten Flatén den amerikanske humorforskeren Paul McGhees fire stadier i barns humorutvikling. Det første stadiet varer fram til barnet er omtrent to år. Her er humoren preget av brudd på forventning. Barn i denne alderen finner det morsomt når objekter brukes til noe annet enn de pleier. Deretter trer humoren inn i en ny fase, der uventet bruk av ord står sentralt. Barna kan vri på ord eller bruke feil navn og begreper på ting for å oppnå humoristisk effekt. Ved femårsalder begynner barn å leke med fakta og vedtatte sannheter og endre på enkeltobjekter eller hendelser i historier eller sammenhenger. Når barnet nærmer seg sju år begynner vitse- og gåtefasen og mange barn morer seg også med ordspill og dobbeltbetydninger (McGhee i Flatén, 2021).

Barna sitter i garderoben, tøflene skal på. Hanne (3 år) tar på seg tøflene til en av de voksne og går rundt. Den voksne sier: "De skoene der er vel altfor små!" Både Hanne og de andre barna ler.

I denne lille hverdagsfortellingen gjør Hanne noe som er typisk for humorutviklingen i den alderen hun er i (McGhee i Flaten, 2021): Hun bruker noe (tøfler) til noe annet enn vanlig (voksenfötter). Den voksne svarer på denne humoren med å kommentere den innen samme humorunivers. Dette er humor Hanne kan forstå (McGhee i Flaten, 2021), det er også humor resten av barnegruppen kan le av uten at de dermed ler av Hanne.

5.2 - Humor i barnehagehverdagen

Alle steder der mennesker befinner seg over tid bør det også finnes humor (Flaten, 2021). Det gjelder i aller høyeste grad også i barnehagen. Humor brukes som sosialt lim og i arbeidet med å bli kjent med andre mennesker. I hverdagen i barnehagen ser vi at det er mye humor i den verbale kommunikasjonen mellom voksen og barn. I barnehagen tulle og tøyses det og latter blir regnet som noe viktig, som et mål i seg selv. Det å ha det gøy sammen i barnehagen er en viktig faktor for å etablere en samhørighet i gruppen, samtidig som det gir en følelse av å like og bli likt av dem man deler humoropplevelsen med (Silva i Flaten, 2021). Å ha det gøy og le sammen styrker fellesskapsfølelsen. Humor og latter er avstressende og trygghetsskapende og trygge barn lærer bedre og trives bedre. Det er viktig å gi barna teknikker for å kunne bruke humor som kilde til glede og trivsel. Derfor er humor i hverdagen viktig i oppdragelse av barn (Flaten, 2021).

Det er sommer. Ved ettermiddagsmaten ute i solen snakker flere av barna (3 - 5 år) om at de skal spørre foreldrene sine om å få is etter barnehagen. En voksen sier: "Dere liker vel ikke is?!" Barna jubler "Joooo!" og ler høyt.

I denne lille hverdagsfortellingen kommer den voksne med en spøk alle barna kjenner igjen som humor. Kommentaren er så absurd at den er morsom også for de minste av barna. Den er også ufarlig: Ingen barn blir krenket av at en voksen kanskje tror at de ikke liker is, det truer ikke ukrenkelighetssonen eller selvbildet deres (Ekeberg, 2016 og Öhman, 2007). Resultatet er at barn og voksne ler sammen og glede sprer seg rundt matbordet.

Lokal rammeplan for steinerbarnehagene (Steinerbarnehageforbundet, 2018) forteller oss også om viktigheten av humor i barnehagehverdagen. Humor og vitser er en viktig del av barnets egen kultur. Derfor har vi som voksne i steinerbarnehagen et medansvar for å legge til rette for disse kvalitetene i barnehagehverdagen, slik at man kan bringe barnekulturen videre

til kommende generasjoner (Steinerbarnehageforbundet, 2018). Dette fordrer en bevisst holdning til humor fra oss voksne. Lydhørhet for barnets humor og glede er en vesentlig del av voksenrollen i steinerbarnehagen. Det at *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* (Steinerbarnehageforbundet, 2018) spesifiserer nettopp dette understreker bare betydningen humor har for barn også i steinerbarnehagen.

I motsetning til irettesettelse, som er en form for negativ interaksjon, kan altså vi som voksne i barnehagen engasjere oss i positive interaksjoner med barn og på denne måten bygge et fundament av respekt og interesse (Suggate og Suggate, 2019). I disse positive interaksjonene kan humor være et viktig element. Samtidig er en viktig kvalitet i relasjonen mellom barn og voksen den tryggheten som allerede er etablert. En «ordløs allianse», som Öhman kaller det, bygget på mange gode øyeblikk med samspill opp igjennom (Öhman, 2007). Som et relasjonsdannende virkemiddel kan man ty til humor, for eksempel gjennom å fortelle en vits eller annen vittighet (Suggate og Suggate, 2019).

Men skal vi se nærmere på humor i steinerbarnehagen blir det vel naturlig å finne ut hva Steiner (1978, 1994) selv mener om humor i samvær med barn.

I *Kunsten å undervise* (Steiner, 1978) skriver Steiner om hvordan man er i voksenrollen i barnehagen vil gjøre inntrykk på barna. Om man er vennlig, har et muntert uttrykk og munter gestikulasjon, eller om man er gretten og irritabel og lar dette prege sin egen oppførsel rundt barna. Alle disse inntrykkene reagerer helt inn i barnets fysiske arveanlegg (Steiner, 1978). Det er viktig for barn at de får utvikle seg omringet av glede over og med omgivelsene, da dette vil virke formende på de fysiske organer og hjelpe barnet i sin utvikling. Når barnet gis muligheten til å etterligne sunne forbilder i en kjærlig atmosfære er barnet i sitt rette element (Steiner, 1994).

Vi ser altså at humor fra flere hold blir regnet som et viktig element i barnas hverdag i en steinerbarnehage. Steiner (1978 og 1994) skriver om hvor viktig det er for barnets utvikling at det omfavnes av glede og humor i hverdagen samtidig som *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene* (Steinerbarnehageforbundet, 2018) minner oss om at det faktisk er et av våre ansvarsområder som voksne i steinerbarnehagen.

5.3 - Humor som krenkelse

– Hva er ironisk, spurte mummitrollet.

– Vel, tenk deg at du snubler på en sleipsopp og detter midt opp i den rensede soppen, sa Tootikki. – Det naturlige ville jo være at mammaen din ble sint. Men nei, det blir hun ikke. I stedet sier hun, kjølig og knusende: Jeg forstår at dette er din oppfatning av dans, men jeg ville være takknemlig hvis du ikke gjorde det i maten. Sånn, omtrent.

– Fy, så vemmelig sa mummitrollet.

(Jansson, 1999, s. 82).

Men hvis man skal ønske humor rundt barna, altså inn i barnehagen, er det viktig å være bevisst på det farlige ved humor. Humor kan nemlig også brukes svært negativt (Flatén, 2021). Negative måter å bruke humor på vil over tid ha en skadelig effekt både på psykisk helse og i sosiale relasjoner (Ford i Flatén, 2021). Humor bør ikke slippes helt løs i pedagogiske settinger fordi hva som er morsomt er en altfor individuell opplevelse. Humor kan være et godt virkemiddel i pedagogikken, men for mye av det gode kan redusere verdien. Alt må ikke være tøys og tull, det må balanseres så barna føler at de blir tatt seriøst (Flatén, 2021).

Samtidig er det også viktig å huske på at den «ordløse alliansen» (Öhman, 2007), altså fundamentet av relasjonen mellom voksen og barn, vil være utslagsgivende for hvordan våre humoruttrykk blir tatt imot av hvert enkelt barn. Humor rettet mot et barn som ikke er trygg på den voksne avsender kan treffe feil. Dette kan føre til ubehagelige situasjoner for barnet der og da, men det kan også gjøre skade på lang sikt. Slike situasjoner kan være med på å skape psykiske problemer senere i livet (Sigsgaard, 2011), samt påvirke barnets sosiale relasjoner for fremtiden (Ford i Flatén, 2021).

Når vi mennesker hører ord, tolker vi meningen i dem gjennom våre indre representasjoner av ordene. Dette fører til at vi oppfatter ordene som positive eller negative, noe som gir oss emosjonelle reaksjoner på ordene som blir sagt (Rommetveit i Flatén, 2021).

Det Rommetveit i Flatén (2021) presenterer for oss her vil jo naturligvis være helt essensielt i humorsituasjoner som utspiller seg i løpet av barnehagedagen. Mottaker av humoren tolker altså meningen fra ordene som blir valgt gjennom sine indre representasjoner av ordene, noe

som vil si at avsender aldri helt kan være trygge på hvilke budskap vi sender ut. Vi kjenner jo ikke barnets indre representasjon av ordene. Dette betyr at vi må trå med størst mulig varsomhet når det kommer til hvordan vi ordlegger oss i disse situasjonene. Andre voksnes indre representasjon av ord kan kanskje være lettere for oss voksne å forstå, da vi meget mulig deler de samme representasjonene. Hos et barn under utvikling derimot kan det være mye vanskeligere for oss voksne å vite hvordan ord, uttrykk og humor blir mottatt.

Flaten (2021) påpeker nok en viktig ting å huske på for voksne i humorsamspill med barn. Det er nemlig viktig at den voksne i relasjonen har kunnskap om ulike typer humor knyttet til barnets utvikling. På denne måten vil den voksne kunne styre unna kommentarer og morsomheter barna ikke forstår og som derfor bare gjør dem usikre (Flaten, 2021).

I hverdagsfortellingen under vil vi få se en situasjon hvor humor utspiller seg. Her er det en voksen som prøver å være morsom med hele gruppen barn som tilskuere:

Barna sitter å spiser frukt. Ida (4), en sukkerglad jente, forteller om gårdsdagen hennes, da hun hadde vært hos tannlegen med mamma. «Jeg hadde to hull og tannlegen sa at jeg måtte passe på å pusse tennene mine». Før noen av barna rekker å respondere på det Ida har fortalt, sier den ene voksne sarkastisk; «Det var jo overraskende!». De voksne ser på hverandre og ler litt diskret. Etter en liten stillhet begynner en ny samtale blant barna, Ida ser ned og sier ingenting.

Dette er et eksempel på humor fra de voksne som ikke treffer. Det er godt mulig den voksne bare tenker på dette som et humorbidrag til fellesskapet, men noe humorbidrag til barna er det uansett ikke. Barna vil ikke skjønne denne humoren selv om de er tilstede og derfor er like mye mottaker som de andre voksne rundt bordet, så noen positiv effekt vil det ikke ha for barna. Men det vil meget mulig ha en negativ effekt. Ida føler seg ikke tatt seriøst (Flaten, 2021). Hun blir sittende igjen med en følelse av at noen ler av henne. En vondt følelse inne i seg, integriteten er krenket (Ekeberg, 2016). Men hvordan kunne denne situasjonen ha blitt til en positiv humoropplevelse for barna, og kanskje spesielt Ida? La oss se på et alternativt utfall av samme hendelse:

Barna sitter å spiser frukt. Ida (4), en sukkerglad jente, forteller om gårdsdagen hennes, da hun hadde vært hos tannlegen med mamma. «Jeg hadde to hull og tannlegen sa at jeg måtte

passer på å pusse tennene mine». Den voksne avventer barnegruppas reaksjon, før hen med et spøkefullt smil tar ordet. «En gang fikk jeg beskjed av tannlegen om å bli flinkere til å pusse tennene, så da spurte jeg mamma om jeg kunne få tannkrem laget av godteri!». De forventningsfulle ansiktene til barna sklir over i smil, før det bryter ut latter i barnegruppa. Også hos Ida.

I dette utfallet har den voksne gjennom muntlig kommunikasjon validert Ida sin historie og samtidig skapt humor i barnegruppa (Flatén, 2021). Dette helt uten å gjøre det på bekostning av Ida, som på grunn av sitt sukkersug ville vært «enkelt bytte». Barnegruppa bryter ut i latter, ikke av Ida, men med henne. Situasjonen er nå en positiv og humoristisk stemning i gruppa og fellesskapsfølelsen blir styrket på grunn av felles latter (Flatén, 2021). Vi ser at den voksnes humor er av avgjørende betydning for hvordan Ida har det etter kommunikasjonen. Når den voksne er «morsom» på voksenmåten, så Ida ikke forstår det, blir hun stille og forvirret. Hun blir, som Ninni i *Det usynlige barnet* (Jansson, 1999), usynlig. Når den voksne derimot spøker så barna forstår det, forblir Ida, som de andre barna, synlig. Hun føler seg sett og humoren retter seg mot noe hun kan forstå (Flatén, 2021).

5.4 - Oppsummering av kapittelet

Vi ser at barn tidlig begynner å utvikle humoristisk sans og at spøk og latter faller barna naturlig. Barn bruker humor som kontaktskaper og som sosialt lim både seg imellom og i forhold til voksne. Humor styrker fellesskapsfølelsen og legger til rette for lek og læring. Humor er også en viktig stemning i steinerbarnehagen. Barn omringet av glede og humor vil være i sitt rette element og det vil hjelpe dem i deres utvikling.

Men humor trenger ikke bare være positivt. Humor kan være sårbart for barn og hvis vi som voksne trår feil kan situasjonen slå negativt ut. De voksnes ordvalg vil ha avgjørende betydning for om humoristiske kommentarer fra voksne blir oppfattet som morsomme eller krenkende for barna. Voksne som jobber med barn må derfor ha kunnskap om hva barna faktisk finner morsomt og være bevisste på ikke å spøke på en måte barna ikke forstår.

Avslutning

6.1 - Oppsummering og konklusjoner

Den muntlige kommunikasjonen er en viktig del av en barnehagehverdag i steinerbarnehagen. Mye av kommunikasjonen mellom voksen og barn skjer gjennom det muntlige. Beskjeder blir gitt, spørsmål blir stilt og morsomheter blir delt. Hvordan vi bruker språket vil ikke bare påvirke barnas språkutvikling, men også barnas sjelelige utvikling. Gjennom bevissthet rundt egne ordvalg kan vi legge til rette for barnets videre undring rundt livet og de spørsmål som følger med det.

Alle mennesker har integritet og egenverdi, også barn. Barn står oppe i utallige ulike menneskemøter i løpet av en barnehagehverdag, alltid med integriteten sin med seg. Som voksne i barnehagen har vi dermed et ansvar for å ivareta barnets integritet. Dette krever at vi er bevisste det skjeve maktforholdet som finnes i møte mellom barn og voksne. Vi har makten, noe som gir det vi sier og hvordan vi handler ekstra tyngde i barnets øye. Dette vil gjøre barnets integritet svært sårbart for krenking i møte med en voksen.

Både i positive og negative interaksjoner i løpet av barnets hverdag må vi ha dette i bevisstheten. En disiplineringssituasjon vil som regel være en negativ interaksjon mellom en voksen og et barn. I disse situasjonene er barnet svært sårbart. Det den voksne kommuniserer muntlig vil ha mye å si for hvordan barnet oppfatter situasjonen. Barn som gjennom barndommen opplever å bli disiplinert på en måte som krenker deres integritet, kan i større grad ende opp med psykiske problemer og antisosial adferd senere i livet. Ved hjelp av kreativ tilnærming til disiplinering kan vi som voksne sørge for at barna forblir trygge og ivaretatt også når vi må irettesette dem.

Humorsituasjoner er i utgangspunktet positive interaksjoner. Humor og glede i barnehagen styrker fellesskapsfølelsen og kan bli brukt til å knytte sosiale bånd med både voksne og barn. Barna bør være omringet av glede, det vil hjelpe dem i deres utvikling. Men også humoristiske situasjoner kan brikke over til å bli interaksjoner av negativ karakter. Hvis vi voksne ikke er bevisste våre ordvalg og hvordan humoren vi bruker tas imot av barna står de i fare for å bli krenket selv om dette ikke er vår intensjon. Den voksne må kjenne til barns

humorutvikling og personlighet for å vite hva de er i stand til å ta imot, slik at de ikke sitter igjen usikre og uforstående.

Denne oppgaven er bygget opp med det målet for øyet å få besvart problemstillingen på mest mulig ryddig og oversiktlig måte. Problemstillingen lød som følger:

Hvordan kan vi som voksne i steinerbarnehagen kommunisere muntlig med barn på en måte som ivaretar barnets integritet?

Ved å ha et bevisst forhold til muntlige kommunikasjon med barna i steinerbarnehagen kan vi unngå situasjoner der vi krenker barnas integritet. Gjennomtenkt språkbruk og ordvalg fra den voksnes side legger til rette for en trygg og god barnehagehverdag hvor barnet får mulighet til å blomstre.

6.2 - Avsluttende refleksjoner

Jeg valgte tema til denne oppgaven basert på ting jeg selv har opplevd på jobb i steinerbarnehagen. Ikke ting som har krenket min egen identitet, men ting som kan ha krenket andres. Dette har ikke skjedd fordi jeg har jobbet med onde mennesker, som ønsker å gjøre andres liv kjipt. Nei, dette har skjedd fordi mange voksne ikke har nok kunnskap om hvordan det vi sier og ordene vi velger påvirker andre. Skal man jobbe med barn er vi nødt til å ha denne kunnskapen, og jeg håper denne oppgaven kan hjelpe til med å tydeliggjøre det.

Jeg har i løpet av prosessen med å skrive denne oppgaven blitt påminnet viktigheten av kunnskap om barn i arbeid i steinerbarnehagen. Vi voksne må ha et bevisst forhold til ordene vi bruker når vi snakker med barn og hele tiden ha barnets beste i tankene. Klarer vi det vil vi kanskje unngå at barn krenkes, skremmes og blir usynlige. Jeg tenker at voksne som bruker den verbale makten med omhu skaper trygge barn. Og jeg tenker at barn som er trygge - som kan bli rasende sinte og le høyt uten å være redde for å bli ydmyket - det er synlige barn som kan gå en lys fremtid i møte.

– Å! skrek Ninni. – Å så gøy! Nei så vidunderlig! Og hun lo så hele bryggen ristet.

– Hun har visst aldri ledd før, sa Tootikki forbløffet. – Jeg synes dere har forandret ungen så hun er blitt verre enn lille My. Men hovedsaken er jo at hun synes.

(Jansson, 1999, s. 94).

Litteraturliste

- Allott, N. (2019, 30. Mai). kommunikasjon. Hentet fra <https://snl.no/kommunikasjon>
- Ekeberg, V. (2016, 5. Desember). Integritet som moralsk relevant fenomen. *Salongen - Nettidsskrift for filosofi og idéhistorie*. Hentet fra <https://www.salongen.no/integritet-som-moralsk-relevant-fenomen/>
- Flaten, K. (2021). *Pedagogikk og humor - på godt og vondt*. (1. Utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jansson, T. (1999). *Det usynlige barnet - og andre fortellinger*. Oslo: Aschehoug forlag 1999.
- Montgomery, H. (2020). *Barnehageårene*. (3. Utg.). Oslo: Pilar forlag.
- Nicol, J. & Taplin, J. T. (2018). *Understanding the Steiner Waldorf Approach*. (2. Utg.). Oxon: Routledge.
- Norsk sykepleierforbund. Yrkesetiske retningslinjer. Hentet fra <https://www.nsf.no/sykepleiefaget/yrkesetiske-retningslinjer>
- Nilstun, C. (2019, 28. November). disiplin (orden). Hentet fra <https://snl.no/disiplin - orden>
- Nordbø, B. (2020, 12. August). integritet. Hentet fra <https://snl.no/integritet>
- Steiner, R. (1978). *Kunsten å undervise* (2. Utg.). Oslo: Antropos Forlag.
- Suggate, S. & Suggate, T. (2019). *Reclaim Early Childhood*. (1. Utg.). Gloucestershire: Hawthorn Press.
- Steiner, R. (1994). *Barnets oppdragelse*. (Rev. utg. 1994). Oslo: Antropos Forlag.
- Steinerbarnehageforbundet. (2018). *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene*. Oslo: Konsis.
- Sigsgaard, E. (2011). *Kjeft mindre*. (2. Utg.). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>
- Öhman, M. (2007). *Den viktige hverdagen* (2. Utg.). Oslo: Pedagogisk Forum.
- *Hverdagsfortellingene jeg bruker i denne oppgaven er enten selvopplevde eller hentet fra mine kolleger.* -

